

พิธียกยอครูบา: ความศรัทธาของผู้สูงอายุในเชียงใหม่

Kruba Appointive Ceremony: The Eldery Faith in Keng Tung

พระราชเชมากร, รวีโรจน์ ศรีคำภา*

Phrarajkhernakorn, Raweeroe Sricompa

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phrae Campus, Thailand

Email : raweeroe@yahoo.com

Received : January 10, 2019

Revised : April 5, 2019

Accepted : April 9, 2019

บทคัดย่อ

บุญพิธีที่ยิ่งใหญ่อย่างหนึ่งในเชียงใหม่ สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา คือ พิธียกยอครู เป็นพิธีที่จรรโลงส่งเสริมให้พระพุทธศาสนาเป็นที่ยอมรับในแง่ทางสังคม กล่าวคือ การยกยอพระภิกษุที่มีศีลาจารวัตรที่งดงาม ตามพระธรรมวินัยและเป็นที่ยอมรับของประชาชนทั่วไปให้เป็นสัญลักษณ์แห่งคนดีของพระพุทธศาสนา และสังคม ซึ่งเป็นพิธีที่เชื่อว่ามีอานิสงส์มากหรือเป็นบุญใหญ่ในชีวิตของชาวเชียงใหม่เป็นอย่างมาก ทั้งนี้ ได้สะท้อนให้เห็นถึงพลังความเชื่อและศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนาเถรวาทของผู้สูงอายุและคนทุกเพศทุกวัย แม้ในรอบ ๑๐ ปี อาจจะมีพิธีนี้หรือไม่ก็ได้ ขึ้นอยู่กับผู้นำและผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์

บทความนี้ จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอความศรัทธาของผู้สูงอายุในเชียงใหม่ ที่มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนพิธียกยอครูบาทุกครั้งที่เกิดขึ้น โดยมีส่วนสำคัญในการทำหน้าที่ต่าง ๆ ได้แก่ การเตรียมอุปกรณ์ในการประกอบพิธียกยอครูบา การเตรียมอาหารและเครื่องดื่ม สำหรับถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์และสามเณร รวมทั้งผู้ร่วมพิธีตลอดงาน การเตรียมการขึ้นตอนขบวนแห่ในวันที่ต้อนรับพระภิกษุที่จะเข้าพิธียกยอครูบาและหลังที่ได้ทำพิธียกยอเป็นครูบาแล้ว การประสานงานกับคณะสงฆ์ ผู้นำในชุมชน และประชาชนทั่วไป การเป็นแกนนำและแบบอย่างที่ดีแก่ลูกหลานในการเข้าร่วมพิธีทุกช่วง การบริหารจัดการภาพรวมของพิธียกยอครูบา ผ่านภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ การสืบทอดและรักษาพระพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่นและส่งผ่านแก่ลูกหลานอย่างเป็นธรรมชาติ การสร้างพลังความเข้มแข็งของชุมชนและสังคม การสร้างระบบการเรียนรู้ผ่านพื้นที่ที่มีความหลากหลายในชาติพันธุ์ในมิติความเชื่อและความ

* พระราชเชมากร, ผศ.ดร., รศ.รวิโรจน์ ศรีคำภา Phrarajkhernakorn, Asst.Prof,Dr., Assoc.Raweeroe Sricompa

เลื่อมใสอย่างเหนียวแน่น และการทำนุบำรุงและสร้างความมั่นคงทางพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน จึงสรุปได้ว่า ศาสนาเป็นสิ่งที่ผูกพันเชื่อมโยงจิตใจ ทำให้เกิดเอกภาพ ถ้าอยากให้สังคมเป็นปึกแผ่นต้องมีศาสนาไว้เพื่อช่วยให้สังคมมีเอกภาพนั่นเอง

คำสำคัญ : พิธียกยอครูบา, ความศรัทธา, ผู้สูงอายุ, เชียงตุง

Abstract

One of the greatest Buddhist religious ceremonies of Myanmar is Kruba appointive ceremony. This religious ceremony has been considered to be the enhancement of the Buddhism and it has been accepted in Lanna society. Kruba appointive ceremony is the appointive of monks who have good Buddhist manners ,behave through Buddha's teaching and, have been believed by many people in order to be the good Buddhist and social role model. This religious ceremony has been considered to be the greatest merit of Chiang Tung people. It reflects the power of Buddhist faith and belief of elderlies and all age Lanna people. Although there may have or may not have this religious ceremony in the 10 year anniversary, it depends on leaders and related persons both monks and laypersons.

The objective of this article is to present Chiang Tung elderly faint who play an important role in driving Kruba appointive ceremony by having different kinds of religious duties such as preparing religious instrument in Kruba appointive ceremony, preparing foods and drinks, preparing the Kruba appointive ceremony parade of the welcoming day of monk who will be praised and enters in Kruba appointive ceremony and the parade after the religious ceremony, coordinating with the Sangha, community leaders and laypersons, being leaders and good role models for lineage participating in every process of Kruba appointive ceremony, administrating and managing the whole image of Kruba appointive ceremony through local wisdom which has been passed on since the period of the ancestors. The strong Buddhism inheritance and preservation have been inherited naturally to the new age Lanna people by empowering communities

^๑ August Comte (๑๗๙๘-๑๘๗๕) อ้างใน สุภางค์ จันทวานิช, ทฤษฎีทางสังคมวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทวี.พรินท์ (1991), ๒๕๕๗), หน้า ๓๔.

and societies, creating learning system in the different areas where there are many different kinds of ethnics through faint and belief perspectives as well as the Buddhist preservation and sustainable stability. To sum up, religion is considered to be the thing that connects human mind and it also creates unity. In addition, every society should have religion in order to create their own unity.

Keywords : Kruba, Appointment ceremony, Faint, Elderlies , Chiang Tung

ความนำ

นับตั้งแต่อดีตหรือแม้กระทั่งถึงปัจจุบันนี้ มนุษยชาติพยายามที่จะประดิษฐ์วาทกรรมหรือการแสดงพฤติกรรมที่สะท้อนถึงความคิดมากมาย จนพัฒนาการเป็นศาสนา ลัทธิ และทฤษฎีต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความเชื่อและการกระทำและมีความเกี่ยวกับวิถีปฏิบัติของปัจเจกชนและสาธารณชน สำหรับความคิดและความเชื่อเหล่านั้นได้ก่อให้เกิดเป็นทั้งลัทธิและศาสนามากมาย ดังที่ทราบกันแล้วโดยทั่วไป ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่น่าสนใจและน่าศึกษาค้นหาเป็นอย่างยิ่ง

ในบรรดาความเชื่อทั้งหลายนั้น เมื่อมองในแง่มุมทางศาสนา มีศัพท์ที่ใช้อย่างเป็นทางการ คือ “ศรัทธา” แปลว่า ความเชื่อหรือความเลื่อมใสซึ่งเป็นหลักการสำคัญที่มีอยู่ในตัวบุคคลที่จะแสดงความเคารพนับถือเชิดชูบูชาสิ่งหนึ่งสิ่งใดแม้ในทางศาสนาก็เหมือนกัน ด้วยเหตุนี้ ศรัทธาจึงเป็นประเด็นแรกที่มีอิทธิพลต่อความคิดและการกระทำของบุคคลและสังคมอย่างเห็นได้ชัดเจน และได้ส่งผลต่อมาเป็นขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีหรือศาสนพิธีอย่างผสมกลมกลืนตกทอดมาจนปัจจุบันนี้ มีข้อสังเกตที่น่าสนใจบางประการว่าสิ่งเหล่านั้นมีการสืบทอดอย่างเหนียวแน่นมานับร้อยปีได้อย่างไร อะไรคือจุดเด่นหรือแรงกระตุ้นที่ทำให้บุคคลและชุมชนมีความตระหนักร่วมกันในการสืบทอดขนบธรรมเนียมจารีตประเพณีหรือศาสนพิธีนั้น ๆ ไว้อย่างน่าอัศจรรย์ใจ ดังนั้นบทความนี้ จึงได้นำเสนอเกี่ยวกับพิธียกยอครูบา: ความศรัทธาของผู้สูงอายุในเชียงตุง โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของพิธียกยอครูบา เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในการเรียนรู้สู่สังคมที่เข้มแข็ง และเพื่อเสนอองค์ความรู้ของพิธียกยอครูบาในการสร้างพลังศรัทธาที่ยั่งยืนสู่สังคมเชียงตุง ผลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ จะสามารถนำมาวิเคราะห์ให้เห็นว่า สาเหตุสำคัญของพิธียกยอครูบาขึ้นคืออะไร เกิดคุณค่าแก่พระศาสนาและสังคมอย่างไร และที่สำคัญถึงแม้กาลเวลาจะผ่านไปนานนานสักเพียงใด ความศรัทธาและความเหนียวแน่นของประเพณียกยอครูบาที่ยังคงปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน โดยเป็นบุญประเพณีที่น่าสนใจและเป็นมรดกของเชียงตุงอีกมิติหนึ่งด้วย

อีกประการหนึ่ง ที่เป็นประเด็นน่าสนใจในพิธียกยอครูบาในเชียงตุงนี้ ก็คือ ผ่านภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีพระสงฆ์และสังคมผู้สูงอายุเป็นแกนนำที่สำคัญและเชื่อมโยงไปยังคนหนุ่มสาว เสมือน

ทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของบุญพิธีนี้ ถึงแม้จะไม่ได้จัดบ่อยเป็นประจำทุกปีเหมือนศาสนพิธีอื่น ๆ เช่น บรรพชา อุปสมบท กฐิน ผ้าป่าก็ตาม แต่ความราบรื่นและดีมีดั่งในบรรยากาศบุญพิธีเช่นนี้ ผู้ที่ร่วมงานย่อมสัมผัสได้ถึงความอบอุ่นและกลิ่นไอของความศรัทธาต่อพระบรมพุทธานุภาพที่ยังคงติดตามตรึงใจก่อให้เกิดความซาบซึ้งกับผู้ร่วมพิธีเป็นอย่างยิ่ง

ความหมายของพิธียกยอครูบา

พิธียกยอ หรือกร่อนเสียงสั้นลงให้เหลือเพียง **พิธียอ** หรือ **ยกยอ** หมายถึง การยกย่อง สรรเสริญ พุดส่งเสริมให้ดีขึ้น ยกย่องให้เกินความจริง^๒

ครูบา หมายถึง ครูผู้สอนกุลบุตร, สมภาร, คำใช้เรียกพระเถระผู้เป็นที่เคารพนับถือ ซึ่งมักจะมีอายุ ๕๐ ปี ขึ้นไป^๓

พิธียกยอครูบา หมายถึง การประกอบพิธีอันเนื่องด้วยการยกย่อง สรรเสริญพระเถระผู้เป็นที่เคารพนับถือ โดยผ่านขั้นตอนตามหลักศาสนพิธีเฉพาะของคณะสงฆ์ที่อยู่ในเมืองเชียงใหม่ ราชอาณาจักรแห่งสหภาพเมียนมา ซึ่งได้สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตนับร้อยปี เรียกอย่างเป็นทางการว่า เถราภิเษกบ้าง มีลักษณะเหมือนเป็นสังฆกรรมอย่างหนึ่ง แต่มีการสืบทอดและปฏิบัติที่รัฐเชียงใหม่ อันเป็นที่รุ่มรวยใจแก่ชาวพุทธทั้งผอง

สำหรับเชียงตุงนั้น มีตำแหน่งที่ยกยอขึ้นเป็นสมณศักดิ์อยู่เหมือนกัน คำว่า “การยกยอ” “เถราภิเษก” “สมณศักดิ์” ก็เป็นคำ ๆ หนึ่งที่มีความหมาย โดยรวมแล้วหมายถึง การยกย่องพระสงฆ์เถระหรือว่าผู้มีคุณูปการต่อพระพุทธศาสนา ให้มีฐานันดร (ฐานันดร) ขึ้นเป็นชั้น ๆ การยกยอนั้น จะใช้คำว่า ยกย่อง หรือยกฐานะ เช่น ยกฐานะจากเด็กบรรพชาเป็นสามเณรเช่นนี้ ก็เรียกว่าเป็นการยกยอเช่นกัน การอุปสมบทจากสามเณรขึ้นเป็นพระภิกษุ เช่นนี้ก็เรียกว่าเป็นการยกยอหรือเป็นสังฆาภิเษก เช่นเดียวกัน^๔

สรุปได้ว่า พิธียกยอครูบา เป็นการประกอบพิธียกย่อง เชิดชูบูชา พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งที่มีศิลาจารวัตรงดงาม พระธรรมวินัยซึ่งพุทธศาสนิกชนให้ความเคารพนับถือที่นำมากล่าวในพื้นที่เมืองเชียงใหม่ ราชอาณาจักรเมียนมา และมีอิทธิพลถึงพระสงฆ์ในเขตล้านนา โดยไม่ได้มีบัญญัติไว้ในวินัยเหมือนดังเช่น สวดกฐิน สวดผูกพัทธสีมา การสวดอุปสมบท ซึ่งมีชื่อเรียกตามศาสนพิธีและจัดเป็นวินัยกรรมนั้นว่า ญัตติทุติยกรรมวาจา ญัตติตติยกรรมวาจา และญัตติจตุตถกรรมวาจาอย่างหนึ่งอย่างใด

^๒ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิริวัฒนาอินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖), หน้า ๙๓๘.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๕.

^๔ พระสวามี มหาชวัลล โขติธมโม, ใน เถราภิเษก: พิธียกยอสมณศักดิ์พระสงฆ์ในล้านนา, (เชียงใหม่ : แม็กซ์พริ้นติ้ง (มรดกล้านนา), ๒๕๕๓), หน้า ๓๒.

แต่เป็นพิธียกครูบาที่ได้กำหนดมาในภายหลัง เป็นเพียงศาสนพิธีที่ปฏิบัติกันตามความเชื่อ(ศรัทธา)และความเลื่อมใส(ปสาทะ) ทั้งนี้เป็นเพราะได้รับอิทธิพลของพระพุทธศาสนาแบบลังกาวงศ์ต่อการปกครองคณะสงฆ์ได้ทำให้เกิดสมณศักดิ์ขึ้น สมณศักดิ์ในอินเดียหาไม่มี ลังกาเป็นผู้คิดขึ้นก่อน เช่น ตำแหน่งพระสวามี พระมหาสวามี พระครูบา พระเถระ พระมหาเถระ^๕ เป็นต้น

ประวัติและความเป็นมาของพิธียกยอครูบา^๖

สมณศักดิ์ หรือฐานันดรที่สูงขึ้นไปนั้น ก็มีเป็นลำดับตำแหน่งซึ่งมีมาตั้งแต่โบราณเหมือนกับที่เราได้ศึกษาพระพุทธศาสนาว่า อิทธิพลเหล่านั้นส่วนมากแล้วจะมาจากประเทศศรีลังกา เพราะว่าพระพุทธศาสนาในล้านนาเป็นที่ประจักษ์ว่ามาจากประเทศศรีลังกาหรือที่เรียกว่า “สิงหลปักกะ” คือได้สืบทอดมาตั้งแต่สมัยพระเจ้ากือนา จนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ เราก็ได้รับเอาสมณศักดิ์เหล่านั้นมาเป็นลำดับ แล้วนำมาปรับเปลี่ยนเพื่อให้เข้ากับบ้านเมืองของเราอีกที

โดยเฉพาะเชียงตุงนั้น มีหลักฐานปรากฏชัดว่าในตำนานมูลศาสนา ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า ในสมัยพระมหาญาณคัมภีร์ได้เข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเมืองเชียงตุง เมื่อจุลศักราช ๘๑๑ หากนับปีจนถึงปัจจุบันนี้ก็ประมาณ ๕๘๒ ปี (ปัจจุบัน พ.ศ.๒๕๖๑ ประมาณ ๕๙๐ ปี) ในขณะนั้นพระเจ้าแผ่นดินสุธรรมจุฬามณี ได้ยกย่องพระมหาญาณคัมภีร์ เรียกว่า ยกยอสังฆาภิเชกให้เป็นสมเด็จพระสังฆราชา ว่าที่พระมหาญาณคัมภีร์ สมเด็จพระอัครราชครูวรโมลี ทั้งนี้ยังได้มีการยกยอพระเถระอีกหลายรูปให้เป็นพระสวามี เป็นพระเถระ เป็นสังฆนายก ให้ปกครองภูกินัน ๗ หรือวัดนั้น ๗ ซึ่งเหล่านี้ก็มีปรากฏอยู่ในตำนาน หลังจากนั้น เมืองเชียงตุงก็ได้มีการสืบทอดคติดังกล่าวมาจนถึงปัจจุบันนี้

การยกยอพระภิกษุของเมืองเชียงตุงในอดีตนั้น มีพระเจ้าแผ่นดินหรือเจ้าฟ้า เป็นผู้ทำหน้าที่ในการยกยอพระสังฆเถระขึ้นดำรงฐานันดรเป็นสมเด็จพระหรือพระมหาเถระ หรือพระสวามี หลังจากนั้น เมื่อเจ้าฟ้าสิ้นสุดลงก็เป็นหน้าที่ของโคปกะหรือผู้ปกครองเมือง หรือคณะสงฆ์และชาวบ้านเป็นผู้รับหน้าที่ยกยอพระเถระสืบมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเมืองเชียงตุงมีตำแหน่งสมณศักดิ์พระสงฆ์ที่ประกอบพิธียกยอ ได้แก่

๑. มหา ปัจจุบันตำแหน่งนี้ได้สูญหายไปแล้ว คงเหลือแต่ตำแหน่ง พระสวามี
๒. พระสวามี
๓. พระครูบา
๔. สมเด็จพระญาณธรรมพระเจ้า

^๕ พระเทพดิลก (ระแบบ จิตาภาโณ), ประวัติพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย), ๒๕๔๒), หน้า ๓๙๙.

^๖ พระสวามี มหาชวัล โชติธมโม, เถรภิเชก : พิธียกยอสมณศักดิ์พระสงฆ์ในล้านนา, หน้า ๓๒-๓๔.

ในเมืองเชียงตุงนั้น การยกยอสมณศักดิ์พระสงฆ์จะยกยอผู้ที่มีคุณูปการต่อคณะสงฆ์ ไม่ใช่จะยกยอพระสงฆ์รูปไหนก็ได้ ต้องเป็นผู้มีศีลาจารวัตรอยู่ในพระธรรมวินัย มีระเบียบ และกฎเกณฑ์อยู่ รวมทั้งมีขั้นตอนการประกอบพิธีต่าง ๆ ในการยกยอครุบาด้วย มีลักษณะคล้ายคลึงกับการยกยอครุบาที่เชียงใหม่หลาย ๆ อย่าง เช่น ๑๐ พรรษา ยกยอเป็นพระสวาที ๒๕ พรรษา ยกยอเป็นพระสวามี ๔๐ พรรษา จะได้รับการยกย่องเป็นครุบา แต่ไม่ใช่ทุกรูปที่มีอายุพรรษาคบถ้วน แต่จะมีเกณฑ์การพิจารณาตามกฎหมายเกณฑ์หรือคุณสมบัติที่เหมาะสมอีกหลายประการด้วย เช่น

๑. คณะสงฆ์จะพิจารณาคุณวุฒิ วัยวุฒิว่า พระภิกษุรูปนี้ประกอบด้วยศีลธรรมและวัตรปฏิบัติที่ดีงามหรือมีการอบรมสั่งสอนประชาชน ตลอดถึงการมีอายุพรรษาที่เหมาะสม

๒. คณะสงฆ์นำเอาวันเดือนปีเกิดและอายุพรรษาของพระภิกษุรูปนั้น ๆ ไปพิจารณาว่าสมควรหรือไม่สมควรที่จะได้รับการยกยอหรือไม่อย่างไร

๓. หากพิจารณาเห็นสมควรให้มีการยกยอสมณศักดิ์พระภิกษุรูปนั้น ๆ ก็แสวงหาเจ้าภาพในการยกยอสมณศักดิ์

๔. เมื่อมีเจ้าภาพเรียบร้อยแล้ว ก็จะแจ้งไปยังกรมการศาสนาหรือโคปกะ เมืองเชียงตุง จากนั้นก็จะเตรียมพิธียกยอสมณศักดิ์ เช่น เตรียมน้ำที่จะมาสรงในพิธีพุทธาภิเษก มีการจัดสถานที่เตรียมงานตามที่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณกำหนดต่อไป

ลำดับสมณศักดิ์ของพระสงฆ์เมืองเชียงตุง ประกอบด้วย

๑. สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ พระภิกษุทรงอำนาจตามพระธรรมวินัย และเป็นใหญ่สุดในหมู่สงฆ์ เป็นผู้ที่มีอายุ ๗๐ พรรษา ๕๐ ขึ้นไป

๒. พระครุบา พระภิกษุ ผู้ทรงวัยวุฒิ คุณวุฒิ และเป็นใหญ่ในหมู่สงฆ์ มีอายุ ๔๐ พรรษา ๒๐ ขึ้นไป

๓. พระสวามี พระภิกษุ ผู้ทรงวัยวุฒิ คุณวุฒิ และมีศีล สมาธิ ปัญญา มีอายุ ๓๕ พรรษา ๑๕ ขึ้นไป

๔. พระสวาที พระภิกษุ ผู้ทรงวัยวุฒิ คุณวุฒิ และมีศีล สมาธิ ปัญญา มีอายุ ๓๐ พรรษา ๑๐ ขึ้นไป

สรุปได้ว่า ด้วยเหตุผลที่สำคัญ ที่ทำให้เกิดพิธียกยอครุบา เพราะท่านมีศีลเป็นเครื่องประดับตกแต่งร่างกาย วาจา และใจ ทำให้มีความงดงาม มีเสน่ห์ ทำให้คนระดับเดียวกันเกิดความรักใคร่และนับถือ ผู้ใหญ่มีความเมตตาสงสาร ผู้หนึ่งกว่ามีความเคารพศรัทธา มี ๓ ลักษณะ^๗ ได้แก่

๑. เป็นสะพานอันมีศักดิ์ใหญ่ หมายถึง แนวทางดำเนินชีวิตอันดีงาม เพื่อให้ข้ามพ้นจากอกุศลธรรมทั้งปวง

^๗ พ.พันธุเสนา และธวัช เพื่องประภัสสร, *คลังปริยัติ*, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จรัสสินทวงศ์การพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๓๒๘.

๒. เป็นกลิ่นไม่มึนกลิ่นอื่นยิ่งกว่า หมายถึง ความดีงามที่ล่องลอยซจรขยายไปทั่วทุกสารทิศ เป็นที่ยกย่องศรัทธาและเป็นแบบอย่างแก่บุคคลทั่วไป

๓. ศิลเป็นเครื่องสำอางอันประเสริฐ หมายถึง สิ่งที่น่ามาประดับตกแต่งร่างกายและจิตใจให้สวยงาม ดังนั้น พิธิยกยอครุบาจึงเป็นความศรัทธาเกี่ยวกับธรรมชาติภายในตัวมนุษย์ (ครุบา) คือความเชื่อมั่นในความดีสูงสุด หรือภาวะไร้ทุกข์ บรรลุถึงอิสรภาพของมนุษย์ที่เข้าได้ตามกฎธรรมชาติหรือเชื่อมในคุณค่าสูงสุด^๙ ซึ่งพิธิยกยอครุบา เป็นสังฆกรรมอย่างหนึ่งที่เป็นวิถีปฏิบัติสืบทอดมายาวนานนับพันปี เพื่อยกย่องเชิดชูพระภิกษุในเชียงตุงหรือต่างประเทศที่มีคุณสมบัติและคุณูปการต่อพระพุทธศาสนาและสังคม เป็นการสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามจนถึงปัจจุบันนี้

ผู้สูงอายุในเชียงตุง

ประชากรในเชียงตุง ซึ่งอยู่ในรัฐฉาน ประเทศเมียนมา มีประมาณ ๓๐ กว่าชาติพันธุ์ เช่น ไทซิ่นหรือไทเซิน ไทใหญ่ อาไข่ ปะต่อง ว้า เป็นต้น มีประชากร ประมาณ ๑๗๑,๖๒๐ คน^๙ ประชากรผู้สูงอายุ คือ ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ ๖๐ ปีขึ้นไป จะมีจำนวนมากมายเท่าใดก็ตามแต่มีข้อประเด็นที่สำคัญไปกว่าบทบาทหน้าที่ทางสังคมของผู้สูงอายุทั้งชายและหญิงที่มีต่อการสืบสานพิธิยกยอครุบาที่ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าฝ่ายบรรพชิตและคนวัยหนุ่มสาว นอกจากผู้สูงอายุในเชียงตุงจะทำอาชีพทั่วไป เช่น งานบ้าน งานเกษตรกรรม งานหัตถกรรม งานค้าขาย และงานอื่น ๆ^{๑๐} ในช่วงหนึ่งที่สำคัญของชีวิต คือ การเข้ามามีส่วนร่วมในการสืบสานพิธิยกยอครุบา ด้วยการทำหน้าที่ต่าง ๆ ในพิธีดังกล่าว พอสรุปได้ดังนี้

๑. การเตรียมอุปกรณ์ในการประกอบพิธิยกยอครุบา เช่น ดอกไม้ ธูปเทียน บายศรี ตุงช่อเงิน-ทอง เป็นต้น อันเป็นเครื่องสักการบูชาพระรัตนตรัย รวมทั้งเป็นสิ่งของเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นในช่วงการประกอบพิธิยกยอครุบา ล้วนแล้วแต่ทำให้เกิดคุณค่าทางด้านจิตใจและเกิดเป็นมนต์ขลังและเป็นพลังศรัทธาต่อพุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป

๒. การเตรียมอาหารและเครื่องดื่ม สำหรับถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์และสามเณร รวมทั้งผู้มาร่วมพิธีตลอดงานประมาณ ๓ วัน ทั้งกลางวันและกลางคืน ซึ่งมีจำนวนนับพันคนที่อยู่ในบริเวณวัดนั้น ๆ ซึ่งเป็นภาระที่ยิ่งใหญ่ เพราะต้องอาศัยทั้งกำลังกาย กำลังใจ กำลังสติปัญญา โดยเฉพาะกำลังทรัพย์จาก

^๙ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑), หน้า ๑๒๑-๑๒๒.

^๙ ศูนย์วิจัยเพื่ออุตสาหกรรมอาหาร, พฤติกรรมผู้บริโภคเชียงตุง ใน สารานุกรมรัฐแห่งสหภาพเมียนมา. ธันวาคม ๒๕๕๘, [ออนไลน์], (แหล่งที่มา): <http://fic.nfi.or.th/MarketOverviewWorldDetail.php?id=๙>, [๒ มกราคม ๒๕๖๒]

^{๑๐} จิตตรา มาคะผล, “การศึกษาแนวทางส่งเสริมการทำงานเพื่อสร้างความสุขของผู้สูงอายุในอาเซียน”, รายงานวิจัย (คณะศึกษาศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๙), หน้า บทคัดย่อ.

หลายฝ่าย ซึ่งท่านผู้รู้มองว่าทรัพย์สินนั้นคนโง่มีไว้สำหรับนรกสมเฝ้าตน คนมีปัญญามีทรัพย์สินไว้สำหรับใช้ให้เกิดความสะดวกสบายแก่ตน ทรัพย์สินมีความหมายว่า เครื่องปลื้มใจ ฉะนั้น ผู้ใดมีทรัพย์สินอย่างถูกต้อง ทรัพย์สินนั้นจะทำให้เกิดความปลื้มใจ^{๑๑} การชวนขวายเป็นที่กล่าวมานี้เพื่อไม่ให้บกพร่องในการต้อนรับขับสู้ เนื่องจากได้รับความไว้วางใจให้เป็นผู้ดูแลและรับผิดชอบด้วยจิตอาสาในพิธียกยอครุบาอันเป็นบุญพิธีที่ยิ่งใหญ่และเป็นสิริมงคลของชีวิต

๓. การเตรียมการขั้นตอนขบวนแห่ในวันที่ต้อนรับพระภิกษุที่จะเข้าพิธียกยอครุบาในวันแรกที่ดินเดินทางมาถึง และวันที่ได้ผ่านการประกอบพิธียกยอครุบาอย่างสมบูรณ์แล้ว ซึ่งขบวนแห่โดยรอบเมืองในเส้นทางที่กำหนดนั้นเป็นเส้นทางที่ต้องไปตามถนนหนทางคดเคี้ยวอ้อมไปตามสถานที่ต่าง ๆ และกลับเข้ามาที่วัด รวมระยะทางประมาณอย่างน้อย ๕-๖ กิโลเมตร ใช้เวลาประมาณ ๓-๔ ชั่วโมงเลยทีเดียว โดยให้พระภิกษุก่อนที่จะเป็นครุบา และหลังจากเป็นครุบาแล้ว นั่งบนเสลี่ยงที่มีคนแบกหามนับสิบคนหรือราชรถที่ประดับตกแต่งอย่างสวยงาม เพราะเป็นการประชาสัมพันธ์ให้แก่บุคคลทั่วไปได้ทราบและร่วมอนุโมทนาบุญด้วย

๔. การประสานงานกับคณะสงฆ์ ผู้นำในชุมชน และประชาชนทั่วไป ซึ่งเป็นการหลอมรวมสมาชิกในรูปแบบการติดต่อสื่อสารที่เน้นการปลูกฝังในการมีส่วนร่วม เป็นการสร้างความตระหนักและเห็นคุณค่าของบุญพิธี โดยแจ้งผ่านผู้นำในครอบครัวเป็นสำคัญ พอมาถึงวันประกอบพิธีคนทุกเพศ ทุกวัย ก็จะมารวมตัวกันอย่างพร้อมเพรียง ที่สำคัญและเป็นข้อสังเกตอีกอย่างหนึ่งนั่นคือ การมาร่วมงานดังกล่าว สมาชิกแต่ละชาติพันธุ์ประมาณ ๓๐ กว่าเผ่า จะแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าของตน ๆ อย่างสวยงาม ดูตระการตาและน่าทึ่งเลยทีเดียว

๕. การเป็นแกนนำและแบบอย่างที่ดีแก่ลูกหลานในการเข้าร่วมพิธีทุกช่วง ทั้งเช้า สาย บ่าย เย็น และยามค่ำคืน ที่มีทั้งศาสนพิธีและงานสมโภชหรือเฉลิมฉลองในวัดและบริเวณโดยรอบที่จัดได้อย่างเหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม อันเป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุเป็นผู้ที่ฝึกฝนและใกล้ชิดกับพระรัตนตรัยอย่างเหนียวแน่น อันเป็นสิ่งที่สำคัญที่ทำให้เกิดสื่อบุคคลเป็นผลให้ลูกหลานได้รู้ได้เห็นได้เข้าใจในวิถีปฏิบัติที่มีความเลื่อมใสศรัทธาในหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ซึ่งธรรมะเท่านั้นที่จะทำคนให้สมบูรณ์ ทำคนให้รู้หน้าที่ ปฏิบัติหน้าที่เรียบร้อย ทำคนให้เป็นปุชนียบุคคล แต่ว่าโลกนี้มันขาดธรรมะพอสมควร คนไม่ค่อยเอาธรรมะไปใช้จึงเกิดปัญหาขึ้นในตัว ในครอบครัว ในส่วนรวมคือประเทศชาติ^{๑๒}

^{๑๑} พุทธทาส ภิกขุ, ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๓๕-๓๘.

^{๑๒} แสงเทียน ศรัทธาไทย, แก่นธรรมท่านปัญญานันทภิกขุ, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ก.พล (1996) จำกัด, ม.ป.ป.), ๑๕๑.

๖. การบริหารจัดการภาพรวมของพิธียกยอครูบา ผ่านภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เช่น การเตรียมวัสดุอุปกรณ์ คน ขั้นตอนพิธีการ และอื่น ๆ ในช่วงระยะเวลาก่อนพิธี ขณะทำพิธี และหลังประกอบพิธีเสร็จแล้ว ร่วมกับคณะสงฆ์และผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างเหมาะสม ทั้งนี้ องค์ความรู้ที่ถ่ายทอดออกมาสู่การปฏิบัติที่เห็นในเชิงประจักษ์อย่างเป็นรูปธรรมนั้น ย่อมแสดงให้เห็นว่าผู้สูงอายุเหล่านั้นเป็นผู้ที่เปี่ยมล้นด้วยวิญญูและคุณวุฒิที่ไม่ได้ไปจำเรียนมาในสถาบันไหน แต่เป็นทักษะและประสบการณ์ที่สั่งสมมายาวนานเกือบทั้งชีวิต อาจกล่าวได้ว่า การทำหน้าที่ดังกล่าวนี้เป็นการจัดระเบียบทางสังคมที่เป็นเรื่องที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของทุกคน^{๑๓} ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าศึกษาและถือเอาเป็นแบบอย่างแก่บุคคลทั่วไป

๗. การสืบทอดและรักษาพระพุทธศาสนาอย่างเหนียวแน่นและส่งผ่านแก่ลูกหลานอย่างเป็นธรรมชาติ ถึงแม้ว่า โลกภายนอกจะมีความเปลี่ยนแปลงทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ซึ่งเป็นกระแสที่เชี่ยวกราก ยากที่จะหยุดยั้งและต้านทานได้ในสังคมปกติ แต่กลับมองเห็นแง่มุมที่เป็นจุดแข็งของบทบาทผู้สูงอายุที่มีความหนักแน่นและมั่นคงในพระพุทธศาสนา สามารถรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีหรือพิธียกยอครูบาไว้ได้อย่างแน่นแฟ้นเหมือนกับว่าเป็นภูมิคุ้มกันที่ยอดเยี่ยมทางสังคมคู่ขนานไปกับการดำเนินชีวิตประจำวันอย่างลงตัว ทั้งนี้ การปฏิบัติระดับสังคม ซึ่งเป็นเรื่องของคนส่วนใหญ่และมีการถ่ายทอดต่อ ๆ กันไปยังคนรุ่นหลัง สามารถหล่อหลอมให้คนรุ่นใหม่เกิดมีพฤติกรรมเคยชินอย่างนั้น ๆ ไปโดยไม่รู้ตัวจะก่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน และเกื้อกูลต่อสิ่งแวดล้อมกลายเป็นวัฒนธรรมแล้ว ก็พูดได้ว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนด้วยการอนุรักษ์ธรรมชาติ เป็นต้นนั้น สำเร็จไปโดยแทบไม่ต้องลงทุนอะไรเลย แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าประชาชนมีวัฒนธรรมที่ไม่เกื้อกูล การพัฒนาที่ยั่งยืนก็สำเร็จได้ยาก^{๑๔}

๘. การสร้างพลังความเข้มแข็งของชุมชนและสังคม ผู้สูงอายุเหล่านั้นได้ทำหน้าที่เป็นพลังซึ่งเป็นคีย์แมน (Keymans) ที่สำคัญในฐานะคนกลางในการเชื่อมต่อคนวัยต่าง ๆ ตั้งแต่เด็กเล็กถึงผู้สูงอายุในเวทีที่มีความสุขอย่างอบอุ่น ซึ่งสังเกตได้จากสีหน้าและรอยยิ้มและการสนทนาซักถามเกี่ยวกับเรื่องราวพิธียกยอครูบา ทำให้การทำหน้าที่หรือดำเนินชีวิตทั่วไปของสมาชิกในสังคมมีความลงตัว และเกิดบูรณาการในหลายมิติ ทั้งการปกครอง การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมโดยไม่ได้มีความขัดแย้งกันแต่ประการใด ย่อมชี้ให้เห็นว่า เป็นจุดเด่นที่สังคมบางแห่งในยุคปัจจุบันโหยหาและอยากเข้าไปสัมผัสอย่างใกล้ชิด

๙. การสร้างระบบการเรียนรู้ผ่านพื้นที่ที่มีความหลากหลายในชาติพันธุ์ในมิติความเชื่อและความเลื่อมใสอย่างเหนียวแน่น การเรียนรู้ในสิ่งที่เป็นลักษณะเช่นนี้อาจกล่าวได้ว่า เป็นลักษณะการเรียนรู้ตลอด

^{๑๓} วสิน อินทสระ, **พุทธจริยศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมธาดา, ๒๕๔๙), หน้า ๑๘๓.

^{๑๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **การพัฒนาที่ยั่งยืน**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกลดิมทอง, ๒๕๔๖), หน้า ๒๐๗.

ชีวิต และเป็นไปตามอริยาศัย สอดคล้องกับธรรมชาติและวิถีชีวิต ภายใต้บริบทที่สะท้อนให้เห็นความลงตัวของความเชื่อและความศรัทธาที่ไม่มีวันเสื่อมสลาย การเรียนรู้ลักษณะนี้ต่างหากที่เป็นระบบและกลไกที่สำคัญและน่าสนใจที่เป็นเป้าหมายขององค์การยูเนสโก (UNESCO) ประรณจะให้นานาชาติหรือมวลมนุษยชาติเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็น Learn to know, Learn to do, Learn to be, Learn to live together^{๑๕} สอดคล้องกับความรู้ันจะส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าของตนเองอยู่เสมอ คือ ความรู้ความเข้าใจ การพึ่งพาตนเอง และการได้รับข้อมูลข่าวสารตามลำดับ^{๑๖} จึงเป็นส่วนผลักดันให้ผู้สูงอายุในเชียงใหม่มีวิถีคิดและการปฏิบัติที่ลึกซึ้ง

๑๐. การทำนุบำรุงและสร้างความมั่นคงทางพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน ถึงแม้จะเป็นเพียงส่วนหนึ่งในเหล่าปรัชญาทั้งสี่ คือ ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกาก็ตาม แต่ในแง่ของสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ย่อมมีความสอดคล้องและมองเห็นได้อย่างชัดเจนว่า พฤติกรรมที่ผู้สูงอายุได้แสดงออกอย่างเปิดเผยและมีความสุขในพิธียกยอครูบาที่ปราศจากการใช้อำนาจหรือการสั่งการจากบุคคลผ่านเครื่องมือ คือกฎหมาย กฎระเบียบหรือข้อบังคับใด ๆ นี้ เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดในสังคมมนุษย์ ซึ่งถือว่าเป็นกุญแจที่สำคัญในการดำรงรักษาพระพุทธศาสนาอย่างแนบแน่นบนดินแดนเชียงใหม่แห่งนี้ อย่างมั่นคงและยั่งยืนชั่วลูกหลาน

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ผู้สูงอายุและคนทุกเพศ ทุกวัย มีส่วนสำคัญในการพัฒนาสังคมเชียงใหม่ เท่ากับว่ายิ่งคนพัฒนาดีเท่าไร เขาก็ยิ่งมีศักยภาพในการที่จะสร้างสรรค์สังคมได้ดีเท่านั้น และในทางกลับกัน พอสังคมดี สังคมนั้นก็เป็นสภาพเอื้อให้คนแต่ละคนมีโอกาสพัฒนาตนได้ดี จึงเป็นวงจรที่ดี^{๑๗} ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับสังคมไทยที่มีหลักของสังคม คือ บวร อันได้แก่ บ้าน วัด ราชการ เป็นจุดศูนย์กลางในการสร้างสรรค์สังคมสอดคล้องกับวัดมีความพร้อมในการสร้างเครือข่ายและพื้นที่ทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุในระดับมาก^{๑๘}

^{๑๕} UNESCO: Four Pillars of Learning, [ออนไลน์], (แหล่งที่มา) : <http://www.unesco.org/new/en/education/networks/global-networks/aspnet/about-us/strategy/the-four-pillars-of-learning>, [๒ มกราคม ๒๕๖๒]

^{๑๖} โชคดี มัคละศรี, “ประสิทธิภาพการจัดการสุขภาพผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองนครพนม”, รายงานวิจัย (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๕๔), หน้า บทคัดย่อ.

^{๑๗} พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต), **ข้อคิดเพื่อชีวิตและสังคม เล่ม ๑**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์ บุ๊คเซ็นเตอร์ จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๖๐.

^{๑๘} เสาวภา พรศิริพงษ์ และคณะ, “วัดพุทธศาสนากับความพร้อมในการรองรับสังคมผู้สูงอายุ”, รายงานวิจัย (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๕), หน้า ๙๔.

บทสรุป

ผู้สูงอายุในเชียงใหม่มีส่วนร่วมสำคัญในการสืบสานพิธียกยอครูบาอย่างเข้มแข็งในบทบาทที่หลากหลายดังกล่าวแล้วข้างต้น เป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาในสายเถรวาท นอกจากนั้น ยังบ่งชี้ให้เข้าใจในบทบาทของผู้สูงอายุเหล่านั้นที่สามารถเชื่อมความสัมพันธ์สามัคคี โดยการทำหน้าที่หรือการมีส่วนร่วมที่สำคัญให้กับสังคมเชียงใหม่ อันสะท้อนให้เห็นลักษณะความใสบริสุทธิ์ของจิตใจผู้คนที่อยู่อาศัยในดินแดนแห่งนี้ และสร้างความภาคภูมิใจให้แก่พุทธศาสนิกชนทั่วไปที่ได้พบเห็นทั้งในและนอกประเทศ พื้นที่และแผ่ขยายมาที่ล้านนาเป็นบางส่วน ถึงแม้ว่าศาสนาทุกศาสนามีส่วนที่เป็นเปลือกห่อหุ้มด้วยกันทุกศาสนา ซึ่งหมายถึง พิธีรีตองต่าง ๆ ที่เพิ่มมากขึ้นตามสิ่งแวดล้อมในชั้นหลัง จนกระทั่งมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทำสืบ ๆ กันมา (Traditional Teaching) รวมทั้ง Dogma ต่าง ๆ ที่คณะสงฆ์นั้นๆ ตั้งเพิ่มขึ้น ๆ ตามมติของหมู่คณะของตน ๆ และนำไปสู่พิธีรีตองในที่สตนเอง นานเข้า ๆ เปลือกเหล่านี้ที่ห่อหุ้มเนื้อแท้เสียจนมิได้มองเห็น^{๑๙} แม้ในปัจจุบันนี้คนทั่ว ๆ ไปก็ยังนับถือในมงคล ในอานุภาพต่าง ๆ ตามปกติวิสัยของสามัญชน^{๒๐} ซึ่งเป็นเรื่องปกติ

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าจะสามารถมองในแง่มุมที่พิธียกยอครูบาเป็นการสร้างพลังความเชื่อและความศรัทธาที่มีต่อพระพุทธศาสนาเถรวาท หากมองในแง่มุมอื่น เช่น การเมืองการปกครอง อาจมีแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างสัญลักษณ์เพื่อเป็นพื้นที่ทางสังคมในการต่อรองหรือลดทอนอำนาจทางการปกครองแบบสหพันธรัฐ^{๒๑} โดยใช้มิติที่ซ่อนเร้นผสมผสานและกลมกลืนอย่างแนบสนิทของประชาชนชาวเชียงใหม่ก็ไม่ผิดนักทั้งนี้ แต่การเผยแผ่พระพุทธศาสนาถ้าหากผู้ใช้อำนาจไม่สนับสนุนแล้วก็อาจเป็นไปได้โดยยากยิ่ง ทั้งยังไม่อาจแผ่ไปได้ไกลถึงต่างประเทศด้วย^{๒๒} จึงเป็นอีกมิติหนึ่งที่ชวนคิดและติดตามในอนาคตต่อไป

^{๑๙} พุทธทาส อินทปัญโญ, CHRISTIANITY AND BUDDHISM . (กรุงเทพมหานคร: Thammasapa & Bunlentham Institution) p.๔๖-๔๗.

^{๒๐} สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก, **หลักพระพุทธศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔๙.

^{๒๑} การปกครองแบบสหพันธรัฐ (Federation) เป็นรัฐอธิปไตยประเภทหนึ่งซึ่งลักษณะของสหภาพรัฐหรือภูมิภาคที่ปกครองตนเองบางส่วนที่รวมเข้าด้วยกันโดยรัฐบาลกลาง หรือรัฐบาลสหพันธ์ ในสหพันธรัฐ สถานะการปกครองตนเองของรัฐองค์ประกอบนั้นตามแบบได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญและไม่อาจเปลี่ยนแปลงตัดสินใจฝ่ายเดียวของรัฐบาลกลาง.

^{๒๒} สมัคร บุรวาส, **พุทธปรัชญา**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๔), หน้า ๔๒.

บรรณานุกรม

จิตตรา มาคะผล. “การศึกษาแนวทางส่งเสริมการทำงานเพื่อสร้างความสุขของผู้สูงอายุในอาเซียน”.

รายงานวิจัย. คณะศึกษาศาสตร์: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๙.

โชคดี มัคละศรี. “ประสิทธิภาพการจัดการสุขภาพผู้สูงอายุในเขตเทศบาลเมืองนครพนม”. รายงานวิจัย.

กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๕๔.

พ.พันธุ์เสนา และธวัช เฟื่องประภัสสร. คลังปริยัติ ๓. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

จรัสสินทวงศ์การพิมพ์, ๒๕๕๒.

พระเทพดิลก (ระแบบ จิตวาโณ). ประวัติพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาภูมิ-

ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). การพัฒนาที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง,

๒๕๔๖.

_____. พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร:

มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๑.

_____. ข้อคิดเพื่อชีวิตและสังคม เล่ม ๑. กรุงเทพมหานคร: บริษัท อมรินทร์ บুক เซ็นเตอร์ จำกัด,

๒๕๔๘.

พระสวามี มหาชวัลล โขติธมโม. ใน เถราภิเชก:พิธียกยอสมณศักดิ์พระสงฆ์ในล้านนา. เชียงใหม่ :

แม่กษพรันต์ (มรดกล้านนา), ๒๕๕๓.

พุทธศาสนิกชน. ศิลปะสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลก. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ม.ป.ป.

พุทธทาส อินทปัญโญ. CHRISTIANTY AND BUDDHISM . กรุงเทพมหานคร: Thammasapa &

Bunlentham Institution)

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๕๔. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ศิริวัฒนา

อินเตอร์พริ้นท์ จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๖.

วสิน อินทสระ. พุทธจริยศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมธาดา, ๒๕๔๙.

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. หลักพระพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๙.

กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.

สมักร บุรวาส. พุทธปรัชญา. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๔.

สุภางค์ จันทวานิช. ทฤษฎีทางสังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: บริษัทวี พรินท์ (๑๙๙๑)

จำกัด, ๒๕๕๗.

แสงเทียน ศรีธำไทย. **แก่นธรรมท่านปัญญาบันฑิกขุ**. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ก.พล (1996) จำกัด, ม.ป.ป.

เสาวภา พรศิริพงษ์ และคณะ. “วัดพุทธศาสนากับความพร้อมในการรองรับสังคมผู้สูงอายุ”. **รายงานวิจัย**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๕๕.

ศูนย์อำนวยการเพื่ออุตสาหกรรมอาหาร. **พฤติกรรมผู้บริโภคเชิงต่ง ใน สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา**. ธันวาคม ๒๕๕๘. ออนไลน์. แหล่งที่มา : <http://fic.nfi.or.th/MarketOverviewWorldDetail.php?id=๙>. ๒ มกราคม ๒๕๖๒.

UNESCO : Four Pillars of Learning. ออนไลน์. แหล่งที่มา : <http://www.unesco.org/new/en/education/networks/global-networks/asynet/about-us/strategy/the-four-pillars-of-learning/>.